

MESTRA ESPERANSA NO KSOLOK NIAN

Maria, mak, mestra vida espirituál nian ba sarani ida-idak. Iha liafuan seluk, aleinde eduka Jezús, nia iha mós knaar atu eduka sarani ida-idak, ita ida-idak, atu moris iha koerénsia no armonia vida iha Kristu.

1. Maria mestra

Maromak nia povu fó ba Maria título wain hanesan musafatuk-murak sira tau iha kolár. Ladaíña Loreto nian mak ezemplu ida: “*mater divinae gratiae*”, “*mater amabilis*”, “*mater admirabilis*”, “*mater boni consilii*”, “*mater creatoris*”, “*mater salvatoris*”, nst.

Título impresionante no modernu iha kolár título nian mak ida Paulo VI atribui ba Maria, hodi hanaran nia “*pietatis magistra singulis christianis*” (Paulo VI, Ensíklika Marialis cultus (1974), n. 21). Maria, mak, mestra vida espirituál nian ba sarani ida-idak. Iha liafuan seluk, aleinde eduka Jezús, nia iha mós knaar atu eduka sarani ida-idak, ita ida-idak, atu moris iha koerénsia no armonia vida iha Kristu.

Maibé, Maria nia hanorin la kontradís Na’i nia liafuan, Na’i ne’ebé proklama katak Nia mesak de’it mak mestre: “Imi-nia Mestre ida de’it, Kristu” (Mt 23,10). Jezús mak nafatin mestre ida mesak ita-nia ezisténsia nian: Nia mak revela lialoos kona-ba mistériu Maromak Trindade, kona-ba Ninia projetu salvasaun ba umanidade tomak, kona-ba signifikadu no valór boot ema ida-idak nian no kriatura hotu ne’ebé moris. Nia mak hanorin ita atu moris iha ksolok no iha esperansa.

Rahun-di’ak sira [“bem-aventuranças”] la’ós buat seluk se la’ós ukun-fuan sira ksolok sarani nian (Mt 5,3-12).

Ksolok sarani halo parte integrál Evanjellu, katak Liafoun-Di’ak, anúnsiu ksolok nian. Rahun-di’ak evanjéliku sira hatudu katak Maromak la dook husi ita, maibé besik ita: Nia besik ba ema kiak sira, ba ema ne’ebé terus, ba ema ne’ebé hetan persegisaun hodi oferese ba sira esperansa kona-ba soín naresin iha mundu ne’e, esperansa konsolasaun nian, justisa nian, rekompensa eterna, filiasasaun divina.

Jezús hanorin ita atu iha esperansa: “Imi keta ta’uk” Nia tenik dalabarak, molok Páskua (kf. Mc 6,50, Lc 12,4,7; Gv 6,20) no liutiha Páskua (kf. Mt 28,10). Nia de’it mak ita-nia “prinsípiu esperansa nian”, basá Nia de’it mak bele hatán ho modu pozitivu no efikás ba ita-nia invokasaun ida-idak, ita-nia projetu ida-idak, ita-nia orasaun ida-idak, ita-nia hakaran ida-idak.

Maibé, se loos duni katak Jezús iha foho rahun-di’ak nian hanorin atu moris iha ksolok no esperansa nu’udar sarani, loos mós katak Nia rasik mak iha foho Calvário, iha oras solene no trájika nia mate nian, entrega Maria mai ita hotu, nu’udar ita-nia inan: “ne’e mak ó-nia inan” (Jo 19,27). No ida-ne’e mak fundamentu sólidu atu kualifika Maria, ita-nia inan, ita-nia edukadora, ita-nia mestra, ita-nia formadora.

Amu-Papa S. João Paulo II, fó hanoin fali Na’i nia jestu ne’e, iha surat apostólíka Novo Millennio Ineunte (2001), iha konkluzau hodi afirma: “Dalabarak iha tinan sira ne’e, ha’u apresenta nia [Maria] no invoka nia nu’udar «Fitun evanjelizasaun foun nian». Ha’u kontinua hatudu nia, nu’udar roman dadeersan nian no matadalan seguru ba ita-nia dalan. «Feto, ne’e mak ita-nia oan sira», ha’u tenik ba nia, hodi hato’o fali Jezús rasik nia lian (kf. Jo 19,26), no hodi hasae lian, ba nia, Kreda tomak nia domin nu’udar oan ba nia” (NMI n. 58).

Maria, iha kbiit atu sai ita-nia mestra no matadalan tanba nia mak dahuluk husi santu sira aliansa foun nian atu halo esperiénsia pesoál rahun-di’ak nian iha eventu sira grasa nian ne’ebé tradisaun sarani hanaran “mistériu ksolok nian” no “mistériu glória nian”.

2. “Mistériu ksolok nian” eduka ba ksolok

Maria, loos duni, dehan sin ba anju nia anúnsiu, hodi tau kedas nia an atu serví nia maluk prima Isabel. Eventu ne’e halo nia haksoit ho ksolok: *Magnificat anima mea Dominum et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo*. Obediénsia no servisu, sin ba Na’i nia bolun no sin ba maluk nia bolun, sai bee-matan ksolok sarani nian. Ne’e mak hanorin dahuluk iha pedagogia mariana ksolok nian, ho fundamentu iha raronak Liafuan Maromak nian no mós hodi simu nia iha ita-nia fuan no iha ita-nia hahalok sira.

Maria nia esperiénsia ksolok nian sai boot ho Jezús nia moris iha Belém. Jezús, Maromak santu nia oan-mane, oras-ne’e sai kosok-oan ida iha nia inan nia liman. Maria nia fuan nakonu ho ksolok santu. Nia liman sira sai bersu ba kriador lalehan no rai nian. Maria sai rai ne’ebé simu Maromak. Falta ospitalidade Belém nian la impede ksolok mai husi makso’ik nia moris no ksolok ne’e haklaken ba povu tomak: “Imi keta ta’uk – anju hateten ba bibi-atan sira –, ha’u haklaken ba imi ksolok boot ida, ne’ebé sei sai ksolok ba povu tomak” (Lc 2,10). No hanorin daruak edukasaun mariana mak ne’e: ema bele mós moris ksolok iha pobreza, iha angústia/laran-susar, iha persegisaun, iha falta ospitalidade, se Jezús moris iha ita-nia fuan.

Maria nia mistériu ksolok nian sai kompletu ho apresentasaun Jezús nian iha templu no bainhira hetan fali Nia, ho tinan sanulu-resin-rua ona, iha templu mós. Iha situasaun rua ne’e Maria moris momentu angústia nian, bainhira Simeão fó sai katak surik ida sei sona borus nia fuan (kf. Lc 2,34-35), no mós bainhira Jezús hatán ba nia katak Nia tenke tau matan ba nia Aman nia sasán sira (kf. Lc 2,46-50). Iha kazu rua ne’e hotu, festa nia midar akompañia ho nakukun nia sakrifisiu no separasaun. Kona-ba ne’e, Romano Guardini komenta: “Maria simu nia Kosok-Oan husi Maromak no ba Nia entrega nia an tomak; Nia [Jezús] mak buat hotu ba nia [Maria]; maski la pertense ba nia: hahalok solene dahuluk ninia maternidade nian mak sakrifisiu ida [...]. Iha uniaun ikus entre Inan no Oan-Mane tama forsa ida ne’ebé lori tiha Labarik: Aman nia kbiit” (R. Guardini, *Il rosario della Madonna*, Morcelliana, Brescia 1945, p. 60-62).

Maria nia esperiénsia “ksolok” rua ne’e mós sai hanorin ida tan mai ita. Ita-nia klamar simu Jezús, ne’ebé moris iha ita-nia fuan no hakonu nia ho konsolasaun. Maibé, mai kalan nakukun, malahuk ne’ebé halo matan sai nakukun, difikuldade sira fuan nian no Jezús hanesan hadook an to’o lakon tiha. Iha sirkunstánsia sira ne’e fiar loke ba esperansa, no ema hein “hasoru esperansa hotu” (Rm 4,18). Maibé iha túnel nakukun nia rohan, mosu fali roman: esperansa moris fali, tanba Kristu moris-hi’as iha ita-nia fuan.

3. “Mistériu glória nian” eduka ba esperansa no ksolok

Ita invoka Maria “*Mater spei*”, inan esperansa nian. No ho razaun. Iha oras prova nian, durante paixaun, Maria inan tuir no akompañia Jezús iha nia ain-hakat ida-idak to’o ba sakrifisiu aas liu krús nian. Maria mak dixípula fiél ba nia Oan-Mane to’o rohan. Nia nunka para iha *sequela Christi*. Loos duni, iha períodu ne’e, Maria sai inan ne’ebé tahan ema nia esperansa iha ida-ne’ebé lakon esperansa hotu. No ninia fiar boot hetan prémiu husi Jezús, ne’ebé mosu uluk ba nia inan.

Iha katekeze mariana kuarta 21 Maiu 1997, S. João Paulo II dehan: “[...] lejítimu atu hanoin katak tebes duni Maria mak ema dahuluk atu Jezús mosu ba nia. Maria ne’ebé la presente ho grupu feto sira-nian ne’ebé dadeersaan nakukun bá rate (kf. Mc 16,1; Mt 28,1), labele sai indikasaun ida kona-ba faktu katak nia hasoru Jezús? Konkluzau ne’e hetan konfirmasaun mós husi faktu katak sasin dahuluk moris-hi’as nian, tan Jezús rasik hakarak, mak feto sira, ne’ebé fiél iha Krús hun, no nune’e hamriik metin liu iha fiar”.

Aparisaun posivel Na'i Moris-Hi'as ba nia inan la hakerek iha Evanjellu, ita bele esplika ho faktu katak sasin ne'e la presiza.

Benedictinu inglés, Eadmero di Canterbury (1064-1124), kona-ba ne'e, afirma: "Se hakerek [iha Evanjellu sira] katak ba Na'i nia Inan, ba Liurai-Feto mundu nian, Oan-Mane rasik, moris hi'as husi mate, mosu ba nia hanesan ba naran ema ida no ho aparisaun ne'e informa nia kona-na ninia moris-hi'as, sé mak la hanoin nu'udar la presiza sasin hakerek nian ida-ne'e? Hanesan tau iha nivel hanesan Liurai-Feto lalehan no rai nian ho kriatura seluk, mane eh feto, ne'ebé Jezús mosu bá" (Testi mariani del secondo millennio, vol. III p. 121).

Iha realidade, Jezús Moris-Hi'as ne'ebé mosu uluk ba nia Inan mak tema ida ne'ebé devosaun osidentál no orientál gosta liu. Ita iha sasin kona-ba ne'e husi kedas milénio dahuluk era kristán nian.

Poeta latinu Sedulio (século V nia metade dahuluk), iha ninia Dadolin paskál, haktuir Kristu nia aparisaun dahuluk ba Maria: "Na'i hatudu An uluknanai ba ninia matan [Maria nian] bainhira nia apresenta An momoos iha roman, atu inan di'ak, hodi habelar milagre boboot, ne'ebé loron ida sai dalan ba nia vinda dahuluk, sai mós sinál ba ninia fila-hikas" (O.cit).

Iha século VI, bispu Cesario di Arles, iha ninia sermaun ida, hodi kompara Maria ba fulan no S. José no apóstolu na'in sanulu-resin-ida ba loron no fitun sanulu-resin-ida iha José Testamentu Tuan nia mehi (kf. Gn 37,9-13), afirma katak mehi ne'e realiza duni iha Jezús nia moris-hi'as: "Mehi ne'e la kumpre iha José tempu ne'ebá nian, enkuantu mistériu sira mehi ne'ebá nian kumpre iha ita-nia José, katak iha ita-nia Na'i Jezús Kristu. Defaktu loron, fulan no fitun sanulu-resin-ida adora hotu nia bainhira liutiha moris-hi'as Inan santa, hanesan fulan, no beatu José, kuaze hanesan loron hamutuk ho fitun sanulu-resin-ida, katak beatu Apóstolu sira, hakruuk no hakne'ak iha nia oin, hodi lori ba kumprimentu profesia ne'ebé dehan: «Hahí nia, loron no fulan, hahí nia, imi hotu, fitun nabilan sira» (Sal 148,3)". (O.cit). Iha evanjellu apókriфу Gamaliel nian (sécl. VI), haktuir kona-ba Santa Maria ne'ebé la hetan Jezús nia isin iha rate: "Maibé tuirmai mosu roman no, enkuantu nia iha nia fuan laran susar no terus, perfume ida mina-morin nian habelar iha sorin loos odamatan rate nian. Hanesan husi ai-hun moris nian suli perfume ne'e. Virjen fila oin, hateke ba sorin loos rate nian no iha espirál ida insensu nian nia haree Maromak, iha-ne'ebá, hamriik, ho hatais ida furak liu kór lilás lalehan nian" (O. cit.).

Jorge Nicomédia (sécl. IX) hahí Maria, nu'udar ida-ne'ebé haree uluk nia Oan-Mane moris hi'as no koko "ksolok moris-hi'as ne'ebé fó moris" (O.cit).

[...]

Iha tradisaun latina, eventu ne'e grava iha 'Ejercicios Espirituales de San Ignacio de Loyola,' ne'ebé iha meditasaun dahuluk semana dahaat nian ne'ebé tau kontemplasaun kona-ba "oinsá Kristu ita Na'i mosu ba Na'i-Feto" (n. 218-219; 299); nune'e mós iha devosaun populár, iha prosisaun enkontru nian entre Na'i Moris-Hi'as ho nia Inan, iha dadeersaan domingu Páskua nian (Salubong tradisaun Filipinas nian).

Eventu estraordináriu ida-ne'e hetan esplikasaun husi Papa S. João Paulo II ho liafuan sira-ne'e: "Prezente iha Calvário durante Sesta Santa (kf. Jo 19,25) no iha senákulu iha Pentekostes (kf. Apóst 1,14), Virjen Santíssima mak provavelmente sai sasin privilejiada mós Kristu nia moris-hi'as nian, nune'e kompleta nina partisipasaun ba momentu esensiál hotu Misteriu paskál nian. Hodi simu Jezús moris hi'as, Maria mós sai sinál antisipasaun humanidade nian ne'ebé hein atu kumpre ninia realizasaun nakonu liuhusi mate sira nia moris-hi'as. Iha tempu paskál comunidade sarani, hodi dirije ba Na'i nia Inan, konvida nia atu haksolok: «*Regina Coeli, laetare, Alleluia!*», «Liurai-Feto Lalehan, neon kontente, Aleluia!». Nune'e mak comunidade sarani hanoin Maria nia ksolok ba Jezús nia moris-hi'as, hodi hanaruk iha tempu «haksolok bá» ne'ebé Anju dirije ba nia iha anunsiasaun, atu nia sai «ksolok nia hun» ba humanidade tomak" (Giovanni Paolo II, Maria nel mistero di Cristo e della Chiesa, p. 173).

Ksolok no esperansa mak esperiénsia sira Maria koko, ne'ebé nu'udar inan, modelu no mestra Kreda nian, hanorin ba nia oan sira hotu.

Poeta Charles Péguy halo rezumu didi'ak kona-ba buat ne'e iha ninia orasaun ida ba Virjen Maria: "Ba nia ne'ebé riku liu. / Tanba nia kiak liu. / [...] Ba nia ne'ebé foin-sa'e liu. / Tanba nia mós inan liu. / [...] Ba nia ne'ebé haksolok liu. / Tanba nia mós terus liu. / Hitunulu-resin-hitu dala hitunulu terus. / Ba nia ne'ebé komovente liu. / Tanba nia laran taridu liu. / Ba nia ne'ebé Boot tomak no Fiar tomak. / Tanba nia mós Karidade. / Ba nia ne'ebé Fiar tomak no Karidade tomak. / Tanba nia mós Esperansa tomak" (Maria. Testi teologici e spirituali dal I al XX secolo, Mondadori, Milano 2000, p. 1355-1356).

4. Maria nia ksolok hitu no ita-nia esperansa

Selebrasaun Maria nian mak karakteristikta ida Kreda ne'ebé la iha divizaun. Filipe, 'Chanceler' (sék. XIII) halo broxura ida dedika ba Beata Virjen Maria nia ksolok hitu. Loloos ne'e mak invokasaun hotu ba Maria, inan no mestra ita-nia ksolok no esperansa nian. Tuirmai, adaptasaun ida ne'ebé ami halo.

1. Ave, Maria, nakonu ho grasa, templu Trindade nian, ornamentu laran-di'ak no laran-sadia nian. Tan ita-nia ksolok ida-ne'e ami harohan ba ita bele soi atu Maromak Trindade horik nafatin iha ami-nia fuan no simu ami iha ema moris sira rain.

2. Ave, Maria, Fitun tasi nian. Hanesan ai-funan ne'ebé la lakon nia furak tanba perfume ne'ebé nia hasai, nune'e ita la lakon inosénsia virjindade nian ho Kriadór nia moris. Oh Inan piedoza, ba ita-nia ksolok daruak ne'e, sai ami-nia mestra iha oinsá simu Jezús iha ami-nia moris.

3. Ave, Maria, fitun ne'ebé ita haree para iha kosok-oan Jezús konvida ita atu haksolok basá ema hotu adora ita-nia Oan-Mane. Oh fitun mundu nian, halo atu ami mós bele ofere se ba Jezús osan-mean pureza ami-nia hanoin nian, mina-morin kastidade ami-nia isin nian, aibeen morin ami-nia orasaun no adorasau kontínua nian.

4. Ave, Maria, ksolok dahaat haraik tiha ba ita: Jezús nia moris-hi'as iha loron datoluk. Eventu ida-ne'e hametin ita-nia fiar, hamoris esperansa, haraik grasa. Oh Virjen, Moris-Hi'as nia inan, hasuli orasaun iha oras hotu atu, ho ksolok ne'e, iha ami-nia moris nia rohan, ami bele hamutuk ho koru rahun-di'ak sidadaun sira lalehan nian.

5. Ave, Maria, ita simu ksolok dalimak, bainhira ita haree ita-nia Oan-Mane sae ba glória. Liuhusi ksolok ne'e ami husu ita atu ami keta hakruuk ba demóniu nia kbiit, maibé sae ba lalehan, iha-ne'ebé ami bele duni haksolok ho ita no ita-nia Oan-Mane.

6. Ave, Maria, nakonu ho grasa. Ksolok hanesan Espíritu Santu Konsoladór haraik ba ita, bainhira nia tun husi leten iha Pentekostes ho forma nanál ahi nian. Tanba ksolok ida-ne'e ami hein katak Espíritu Santu sunu ho nia ahi grasa nian salan sira ne'ebé nia hun mak nanál aat.

7. Ave, Maria, nakonu ho grasa, Na'i ho ita. Iha ksolok dahituk Kristu konvida ita bainhira Nia bolu ita husi mundu ne'e ba lalehan, hodi foti ita aas liu koru lalehan hotu. Oh Inan no Mestra, harohan daet mai ami atu ami mós loron ida bele sae aas iha virtude fiar, esperansa, karidade nune'e loron ida ami bele halibur ho koru rahun-di'ak nian iha ksolok lalehan.

Ita harohan:

Na'i Jezús Kristu, Ita ne'ebé hakonu Virjen Maria ho ksolok oin hitu ne'e, haraik atu ha'u ne'ebé selebra ho devosaun boot ksolok sira ne'e, liuhusi ninia harohan daet inan nian no husi Ita-nia méritu sira glória nian, bele sai livre nafatin husi terus ohin nian no haksolok ba nafatin iha Ita-nia glória, hamutuk ho nia no Ita-nia santu sira hotu. Amen.

(Kard.Angelo Amato SDB)